

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei

Rajzok egyéni, eredeti jellegének megállapítása

Ügyszám: SZJSZT-16/09/1.

A megkereső által feltett kérdések:

1. N. M. által készített illusztrációk, illetőleg az ugyancsak mellékelt J. L. – Z. V. „Erdőmező virágai” című kiadványában szereplő illusztrációk összevetése alapján megállapítható-e, hogy az N. M. által készített rajzok szolgai másolatai Z. V. rajzainak, vagy ellenkezőleg, N. M. rajzai egyéni, eredeti jellegű alkotások, esetleg átdolgozásnak tekinthetők-e Z. V. rajzaihoz képest, vagy sem?
2. Amennyiben nem szolgai másolatról, vagy átdolgozásról van szó, kérjük ezt részletesen indokolni, és minden egyes rajz tekintetében állást foglalni ezekre a kérdésekre nézve?

Az eljáró tanács szakvéleménye:

A Fővárosi Bíróság a Hungart Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület felperesnek az Y. Kiadó Kft. alperes elleni jogdíj megfizetésére kötelezés miatt indított perében a Szerzői Jogi Szakértői Testületet rendelte ki.

A szakvélemény elkészítéséhez összefoglalt rövid tényállás:

A perbeli alperes az Y. Kiadó Kft kiadta J. L.- N. M. „Erdő Mező virágai” című könyvet, amelynek N. M. által készített rajzai (illusztrációja) a felperes állítása szerint megegyezik Z.V. grafikus rajzaival. Z. V. ugyancsak J. L. szerzőtársaként illusztrálta az „Erdő mező virágai” című 1958-ban a Mezőgazdasági Kiadó gondozásában megjelent művet. A felperes szerint az alperes által utóbb kiadott könyvben N.M. rajzai egyszerű utánzatai Z. V. által készített rajzoknak, azok csak minimális mértékben, például színekben vagy a virágok átrendezésében térnek el, de egyéni eredeti jelleggel nem bírnak.

A Bíróság a Szerzői Jogi Szakértői Testület rendelkezésére bocsátotta a peres iratokon kívül N.M. által készített eredeti rajzokat, az Y. Kiadó által kiadott „Erdő-mező virágai” című könyvet és a Mezőgazdasági Kiadó által 1958-ban megjelentetett J. L. – Z. V. szerzők „Erdő-mező virágai” című könyvet.

A Szerzői Jogi Szakértői Testület véleményét az eredeti rajzok és a könyvek megtekintését követően az alábbiakban alakította ki.

Ad 1.

Általános megállapítások:

A vizsgált rajzok /illusztrációk/ az alkalmazott grafika körébe tartoznak. A könyvillusztrációk jellegzetesen olyan alkotások, amelyeknek a művészi szempontok - az egyéni eredeti sajátos jelleg - mellett, ahhoz a szöveghez is igazodniuk kell, amelynek az illusztrálására készültek. A művészi alkotói szabadságnak ilyen esetekben az adott feladat szab határt, a szöveg jellege és tartalma értelemszerűen meghatározza a rajzok jellegét is. Tankönyvekben, ismeretterjesztő kiadványokban az illusztrátor kevésbé engedheti szabadjára alkotói fantáziáját, a tárgyak vagy jelenségek valóságú ábrázolására, megjelenítésére kell törekednie.

Az Y. Kiadó által kiadott „Erdő-mező virágai” című kötet és a Mezőgazdasági Kiadó által megjelentetett könyv szöveges része szó szerint megegyezik egymással, ideértve az előszót, a betűrendes szószerkesztést a színes és a fekete-fehér táblák számát is. Az eltérés csupán annyi, hogy a két kiadványban a szószerkesztés elhelyezése különbözik egymástól, az alperesi kiadványban a színes táblák előtt, míg az 1958-as kiadványnál a színes táblák után nyert elhelyezést. Az Y. Kiadó kiadványában továbbá nem szerepel Magyarország növény takaróját ábrázoló fekete-fehér térkép.

Az előzőekben leírtakból következően az alperesi kiadványban ugyanolyan sorrendben, méretben és elhelyezésben ugyanolyan jelöléssel kellett ugyanazokat a növényeket, növényi részeket ábrázolni. Kérdés, hogy akár az egyes növények méretei, és ezáltal az ábrázolás módja és jellege tekintetében lehet-e és milyen mértékű eltérés a két kiadvány illusztrációi között.

A könyvek előszava értelmében a Magyarországon honos 2000-nél több virágos növény és haraszt közül a színes táblákon több száz növény, köztük növény ritkaságok, Magyarországon nem, vagy csak elvétve előforduló növények, illetve a Kárpátokban honos növényfajták szerepelnek. Az illusztrátornak tehát ennyi növényt és növényi részt kellett megrajzolni. Az eljáró tanács megítélése szerint ehhez botanikai ismeretekre, és az ábrázolandó növények képes ábráinak ismeretére van szükség, ilyen mennyiségű növény ismerete és pontos megrajzolása pusztán emlékezetből nem is lehetséges.

Az eljáró tanács, korábbi - grafikai művek eredetiségének, vagy szolgai másolat jellegének a megállapításával foglalkozó - szakértői véleményekben kifejtettek alapján az eredeti és a később készült konkrét rajzokat vizsgálta.

Konkrét megállapítások:

Az eljáró tanács összehasonlítva az eredeti rajzokat és a két kiadványt megállapította, hogy N. M. eredeti rajzai Z. V. rajzaitól csak nagyon kis mértékben térnek el. Ilyen eltérések például, hogy az egyes virágok sorrendje egy táblán belül az adott betűrendhez képest felcserélődött, egy-egy virág szára a gyökértől eltérő irányba hajlik, egy-egy levéllel, egy-két szárral, vagy virág fejjel több van az alperesi rajzokon, némely virág esetében a színek árnyalataiban különböznek egymástól.

Az eléréseket illetve a hasonlóságokat a teljesség igénye nélkül az alábbi konkrét példák mutatjuk be:

A fekete-fehér 82. oldalon levő táblánál pl. a d) réti ecsetpázsit és a b) jelű kunkorgó árvalányhaj helyet cserélt, az f) jelű siska nádtippan levélnyelvecskéje a szártól nem jobbra hanem balra hajlik el, egyébként az oldalon ábrázolt illusztrációk egyezők, a következő 83. oldalon ábrázolt növények között nincs semmilyen eltérés.

A színes táblák közül a 13. táblán a b) jelű két levelű sarkvirág és c) jelű fehér madársisak levelei a szárhoz képest megcserélődtek, és a virágok helyei felcserélődtek, egyébként a virágok ugyanazok. A 68. tábla e) jelű réti bolha füvet N. M., Z. V. rajzához képest két szárral többel és két virággal többel rajzolta meg. A 107. táblán a d) jelű mohaképu kötőrófú az alperes kiadványában némileg eltér Z. V: által ábrázolt virágtól, mert hosszabb szárrészből három virág emelkedik ki, továbbá a gyökérzetéből jobbra hajlik a szárrész, az eredeti rajzzal szemben. Ugyanezen az oldalon ugyanez mondható el az f) jelű átellenes levelű kötőrófúról. Ezen a táblán a virágok elhelyezése az a) jelű virág kivételével felcserélődtek, az e) jelű sötétlő varjúháj a gyökérzettől balra hajlik, míg a Z. V. rajzán jobbra hajlik. A 119. táblán a virágok elhelyezése felcserélődött és az e) jelű havasi kákicsvirág színében a virág fejek számában és elhelyezésében mutat némi eltérést, egyébként a rajzok megegyeznek

Az illusztráció részleteinek megegyezésein túlmenően a képek arányrendszere teljesen azonos.

A Szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt) 1. § (3) bekezdésében a szerzői jogi védelem feltételeként megkívánt, az alkotás egyéni eredeti jellegének megnyilvánulása, mint a védelem szintjének minimális meghatározása, más művek szolgai átvétele az SZJSZT több szakvéleményének is tárgya volt. A bírói gyakorlat által is kikristályosodott megállapítás, „hogy az egyéni eredeti jelleg megállapíthatóságának minimálisan az a feltétele, hogy a mű ne legyen más mű szolgai másolata”. (A Szerzői jogi törvény magyarázata. Complex Kiadó 2006. I. fejezet. 30. oldal)

Az eljáró tanácsnak tehát abban a kérdésben kellett állást foglalnia, hogy az alperesi kiadó által kiadott könyvben szereplő N. M. által készített illusztrációk milyen mértékben térnek el a Z. V. rajzaitól.

Az eljáró tanács az SzJSzT a 21/02, 38/01, illetve a grafikai művek eredetisége, vagy szolgai másolat jellegének a megállapításánál figyelembe vett szempontokat meghatározó SzJSzT-22/98. számú véleményekben kifejtettekkel is összhangban a rajzok összehasonlítása alapján úgy foglalt állást, hogy N. M. rajzaiban mutatkozó eltérések nem haladják meg azt a mértéket, amelynek alapján az illusztrációk egyéni eredeti jelleggel bírnának, azaz rajzai Z. V. rajzai szolgai másolatainak minősülnek.

A fenti megállapítást támasztja alá a 2009. március 20-i tárgyalás jegyzőkönyvében idézett, N. M. által írt levél, amely szerint az illusztrátor kijelenti, hogy :”egy pillanatig sem gondoltam szerzői címre” és hogy a Z. V. által készített rajzok mintaként szolgáltak az illusztráció elkészítéséhez.

Ugyanakkor Z. V: munkássága alapján megállapítható, hogy az általa lerajzolt növények a saját gyűjtésén alapultak, tehát teljes mértékben egyéni alkotások.

Hat évtizedes munkássága során megközelítően 12.000 akvarell, 3000 táblarajzot készített. A szakmai megítélés szerint teljesítményével egyedül állót alkotott a nemzetközi botanikában.

Ad 2.

Az eljáró tanács válaszára figyelemmel a Bíróság által feltett további kérdésekre a válaszadást mellőzi.

Dr. Hajagos Éva
a tanács elnöke

Dr. Koltay Krisztina
a tanács előadó tagja

Banga Ferenc
a tanács szavazó tagja